

FILOSOFINĖS POETIKOS PARADIGMA

Tomas Kačerauskas

Vilniaus universiteto
Filosofijos katedra
Didlaukio g. 47, LT-08303 Vilnius
Tel./faks. (370-5) 276 18 90
El. paštas: tkacerau@takas.lt

Straipsnyje klausiama: ką nagrinėja filosofinė poetika; koks jos tyrimo kelias; kokios gretimos jai filosofinės disciplinos; kokios jos paradigmos; ar tai visuminė žiūra, atspindinti pasaulėvaizdį? Teigiama, jog kalbiškumas, nukreiptumas, atvirumas, kūrybinė kreiptis, sambūvis, gyvenamas pasaulis, pasaulėvaizdis, laikiškumas, įvykiškumas, tragizmas, daiktiškumas, imlumas, demokratiškumas – filosofinės poetikos paradigmos, leidžiančios ją traktuoti kaip autonomišką visuminę žiūrą.

Prasminiai žodžiai: filosofinė poetika, metafora, hermeneutika, fenomenologija, pasaulėvaizdis.

Kas yra filosofinė poetika? Graikų kalbos žodis ἡ ποιητική antikiniais laikais buvo suprantamas kaip poezijos kūrimo menas. Panaši samprata išliko iki šiol: tai mokslas, analizuojantis literatūros formas. Terminas kilęs iš ποιέω, reiškiančio „daryti“, „gaminti“, „kurti“. Ar poetikai terūpi literatūros, t. y. kalbos, figūros? Net jeigu ji tesidomi poetinės kūrybos išraiškos priemonėmis, kyla klausimai: kokios priemonės suprantamos kaip poetinės? kodėl jos (tebe)laikomos meninėmis? kaip jos atsirado? Taigi poetika vargiai atskiriama nuo supratimo ir estetikos teorijų. Kadangi ji nagrinėja kalbos figūras, čia pat galima klausti: kas yra kalba supratimui? ar menas reiškiasi kalba? kas kalba – žmogui? kaip kalba išreiškia tikrovę? Vadinasi, poetika susikerta ir su kalbos filosofija. Jeigu taip, šia linkme galima eiti dar toliau: ar žmogaus pasaulis –

kalbinis; kaip prieinama užkalbinę tikrovę, jei ne kalba; ar reikia tikrovę paversti kalbine mūsų kreipiančiai į fenomenus sąmonei? Tai bendro poetikos ir fenomenologijos horizonto klausimai, nes poetikos kalbinis „objektas“ iškyla kaip problema: kas sieja nerealią išmonės plotmę su žmogaus pasauliu? ar poezijos ir meno apskritai išgyvenimas tėra fiktyvus, jokiais kanalais nesusisiekiantis su gyvenamu pasauliu? ar meninės tikrovės kūrimas nėra veikiamas žmogaus supančios aplinkos per jo pasaulėvaizdį? ar menas neišreiškia menininko žiūros į pasaulį ir save jame? Jeigu yra bendras kalbinės tikrovės ir žmogaus egzistencijos planas, tegu ir pasaulėvaizdžiu, iškyla naujas – poetikos ir egzistencijos filosofijos – horizontas. Maža to, pasaulėvaizdis neatsiejamas nuo pasaulėžiūros, apimančios tikėjimą ir religiją. Be to, Šventraščio litera-

tūrinė priemonė – metafora – tiesiogiai rūpi poetikai. Ar galima ją nagrinėti skyriumi nuo ja reiškiamų tikėjimo tiesų? Čia – egzistencinėje teologijoje – poetika vėl suartėja su hermeneutika, kaip egzegeze, kuriai rūpi Dievo žodžio išaiškinimas ir supratimas.

Ką poetikai suteikia apibūdinimas „filosofinė“? Ar jis pažymi jos sankirtą su kitais mokslais – estetika, hermeneutika, kalbos filosofija, fenomenologija, egzistencijos filosofija, teologija? Jeigu tai kreipia už poetikos – literatūros formų analizės – į kalbos, supratimo, net pažinimo, religijos ir egzistencijos plotmes, ar filosofinė poetika neginčija poetikos mokslškumo, t. y. uždaros kalbinių priemonių visumos nagrinėjimo, pagrįsto struktūralistiniais, lyginamaisiais ar kitokiais metodais? Galima poetikos sritį palikti pozityviesiems mokslams, galima, priešingai, drauge su Dilthey'umi tvirtinti, kad filosofinės poetikos mokslškumas – kitoks, būdingas tik dvasios mokslams. Tačiau galima klausti toliau: ar kalbinė tikrovė uždara, t. y. nepriklausoma nuo žmogaus jausenos ir pasaulėžiūros, bendriausia prasme – nuo jo gyvenamo pasaulio? ar mokslui rūpi pašalinti šias sąsajas, jas pertvarkant į matematinius loginius ryšius? ar tokio atskyrimo sėkmė reiškia mokslo pažangą? ar „gryna“ nuo gyvenamo pasaulio sąsajų mokslo sistema nėra žmogaus kalba, apimanti pasaulėvaizdį – tegu mokslininkų bendrijos? Jeigu taip, filosofinė poetika nebesiriboja poetiniais tekstais. Jeigu ji leidžia kelti šiuos klausimus, jos ribos nepaprastai išsiplečia – iki gyvenamo pasaulio, apimančio tiek kalbinę, tiek užkalbinę tikrovę, tiek mokslą, tiek gyvenimo žiūrą. Tokiu atveju filosofinė poetika, kaip visuminė žiūra, ne tik apima dvasios mokslus ar bent jau susikerta su jais, bet ir susiliečia su gamtamoksliais. Čia filosofi-

nei poetikai išskyla kitas pavojus – ištirpti viename metapasakojime, nurodančiame ir krei-piančiame vieninteliu „tikru“ keliu. Net ir at-siribojus nuo šios intencijos, lieka neaišku, kodėl ji nėra tiesiog filosofija, kelianti minė-tus klausimus. Tuomet ji sutaptų su išvardy-tomis filosofijos šakomis. Tokiu atveju antra-sis termino „filosofinė poetika“ narys „poetika“ prarastų turinį. Ką nagrinėja filo-sofinė poetika, jeigu ne poetinius tekstus? Jeigu jos žvilgsnis toks platus, kaip ji apskritai su-geba išlikti savarankišku požiūriu? Kokios jos paradigmos, leidžiačios filosofinę poetiką trak-tuoti kaip mokslų sandūrą, bet kartu kaip sa-varankišką filosofinį požiūrį?

Pirmiausia filosofinės poetikos terpė – kal-ba. Tiek, kiek menas apskritai yra kalbinis, t. y. reiškiasi ir yra suprantamas kalba, jis yra prieinamas filosofinės poetikos interpretaci-jai. Menas, pasak Collingwoodo, sutampa su kalba. Tačiau galima teigti daugiau: bet koks supratimas skleidžiasi kalba, kaip tvirtino Ga-dameris. Bet tai įmanoma tik mūsų kalbinėje kultūroje, kur ne tik žmonių bendravimas, bet ir veiklos tęstinumas palaikomas kalba. To-dėl galima kalbėti apie kalbinį kultūrinį žmo-gaus sambūvį, ne tik palaikantį ir perduodan-tį tradiciją, bet ir atvirą kūrybinei naujovei. Filosofinei poetikai rūpi abu kalbinės kultū-ros aspektai: tiek istoriškai susiklosčiusi žiū-ra, tiek pasaulėvaizdžio kūrybinė kreiptis. Bet natūrali kalba, anot Wittgensteino, – senas miestas su klaidžiomis gatvelėmis ir akligat-viais, jo viena dalis apauga nepraeinamomis kultūrinėmis sąnašomis, kita savo prospektais teikia erdvės kūrybiniais užmojams. Kiek kal-ba apima simbolines ir alegorines sąsajas, už-mirštus kultūrinius klodus kaip nepraeinamus akligatvius, ji interpretuotina poetiškai. Bet lygiai taip naujų kalbos miesto gatvių atviru-

mas, kaip žmogaus kūrybinė kreiptis, priinama poetinei analizei. Taip filosofinė poetika leidžia susikirsti praeities kultūrinėms sanklodoms ir ateities kūrybinėms naujovėms. Kaip tai įvyksta? Koks poetikos įvykis leidžia susitikti tradicijai ir naujovei, palikimui ir kūrybinei kreipčiai, visuomeninei žiūrai ir individualiam pasaulėvaizdžiui, kalbos visumos varžai ir naujos poezijos judrai? Nors simbolis etimologiškai – sankirta (συμβάλλω – sujungti, sudurti, prisidėti, sulyginti, išvesti, sutikti), simbolinė interpretacija labiau siekia atsekti kultūrinės sąsajas ir istorines jungtis, todėl tai kultūrinės archeologijos priemonė, nepamainoma kultūrologijoje. Tad simboliinės interpretacijos žiūra nukreipta atgal, į tradicijos sanklodas ir kultūrinės praeities sąsajas. Simbolis mums neiškyla dabarties įvykiu, greičiau liekana, priinama istorinei rekonstrukcijai. Taigi simbolis – statiška figūra, atspindintinti kultūros praeities liekanas, bet neapimanti jos ateitinės kūrybinės judros. Be to, simbolis – ne vien poetinė figūra, reikalaujanti kalbinės terpės. Vadinasi, simbolinė interpretacija nėra filosofinės poetikos, kiek ji išlieka kalbinė ir kiek ji išreiškia kūrybinę kreiptį, priemonė. Jeigu taip, kokia poetinė figūra atitinka filosofinę poetiką savo sandara, todėl gali būti jos interpretacijos modelis? Jeigu pavyktų rasti tokią kalbos figūrą, palengvėtų mūsų uždavinys: nagrinėjant šią figūrą jos sandaros ryšius galima išplėsti visai filosofinei poetikai, taip ją apibrėžiant. Vėliau beliktų patikrinti šią apibrėžtį, filosofinę poetiką, kaip interpretacinę priemonę, taikant praktiškai, t. y. nagrinėjant drauge su kitomis minėtomis (ir neminėtomis) mokslų sritimis. Drauge tai leistų ją patikslinti ir papildyti naujais bruožais.

Kas gali būti filosofinės poetikos modelis? Ar jai būtinai reikalingas modelis? Kodėl reikia eiti tokiu aplinkkeliu? Ar negalima jos nagrinėti tiesiu keliu, atskleidus jos vidinius ryšius ir išvardijus jos bruožus? Jeigu tai įmanoma, kodėl tie vidiniai ryšiai iki šiol neatrasti? Jeigu jie atskleidžiami kaip idėjos Platonui, jos turėtų galioti visuotinai. Kitaip sakant, tuomet filosofinė poetika iškiltų kaip dar vienas didysis pasakojimas, iki šiol kažkodėl dar nepapasakotas. Nuo šių pretenzijų atsiribosiu iš karto: kalbėdamas apie filosofinės poetikos atvirumą kitoms žinijoms sritims, sieksiu ne primesti jos principus, bet pateikti dar vieną žiūrą šalia daugelio kitų. Bet žiūra – visada visuminė, apimanti pasaulėvaizdį plačiąja prasme. Drauge ji, nors ir susiformavusi veikiant istorinei ir visuomeninei aplinkai, yra atvira kūrybinėms pataisoms. Ji nėra duota, ji nuolat steigama, tai – savo pasaulėvaizdžio kūryba. Šia prasme filosofinė poetika, kaip visuminė gyva žiūra, yra aplinkinis kelias: ji gimsta kartu su interpretacija, bet ne atrandama ar suteikiama. Filosofinė poetika visada eina ratu, bet jos ratas – begaliniu spinduliu. Tai aplinkkelis, nes 1) ji skleidžiama kaip save taisanti žiūra 2) drauge su kitomis disciplinomis, kurias ji interpretuoja. Tačiau čia bus einama ilguoju keliu dar ir todėl, kad 3) jos nagrinėjimui bus pasitelktas modelis.

Grįžkime prie filosofinės poetikos modelio. Kokia poetinė figūra sieja tradicijos gelmę ir kūrybinę kreiptį? Kokia kalbos priemonė vienija skirtingas disciplinas, nes vienodai mėgstama jų atstovų? Koks tropas apimdamas visuomeninę žiūrą sugeba praplėsti individualų pasaulėvaizdį? Čia neprilygstama yra metafora, kuri iškyla bendra supratimo aplinka, drauge atverdamą naują matymą. Taip kalbos įvykiu prasiplečia gyvenamo pasaulio

žiūra. Todėl tai ir supratimo dalyvių įvykis, autorių ir supratėjų abipuse kreiptimi įtraukiantis į sambūvį pasaulyje. Šis metaforos supratimo atpažinimu įvykis, išskylantis akimirksniu, reikalauja supratėjo savimaršos, savojo Aš paneigimo, senojo pasaulėvaizdžio suskliaudimo. Tai atitinka autoriaus jausenos apribojimą, naujai metaforai virstant staigia kreiptimi į atvirą Kitam supratimo horizontą. Todėl tai įvykis, kurį sukelia, anot Ricœuro, gyvoji metafora. Tai drauge savineigos ir savi kūros, supratimo ir kreipties, savo žiūros suskliaudimo ir pasaulėvaizdžio išplėtimo įvykis. Ši įvyka nesiderina su genialumo estetika, iškeliančia neprieinamą autoriaus genijų ir suponuojančia kongenialų jo įsijautimą. Romantinė genialumo idėja, išaukštinanti ypatingas kūrėjogalias, neleidžia susitikti supratimo dalyviams. Tokiu atveju tegalimas kongenialus įsijautimas, visiška įsijauta į kūrėjo asmenybę ir jo aplinką. Bet tai ne tik neįmanoma, nes mūsų žiūra susiformavo veikiamą kitos aplinkos. Tai nekūrybinga: įsijauta neleidžia išplėsti savo žiūros, ji tėra genijaus pasaulėvaizdžio kartotė. Kongenialaus įsijautimo procedūra čia – tiesusis kelias, nepriimtinas filosofinei poetikai, kurios modelis yra gyvoji metafora ir jos įvykis. Taigi filosofinė poetika remiasi demokratiška idėja, kad abu supratimo dalyviai – lygiaverčiai, o kiekvienas, įtrauktas į pasaulėvaizdžio steigties įvykį, – kūrybinga asmenybė.

Jeigu filosofinė poetika skleidžiasi kalba, o jos modelis – metafora, ar ji susikerta su kitomis disciplinomis, kaip fenomenologija ar egzistencijos filosofija, kurioms rūpi fenomenai ar žmogaus čia-būtis? Kitaip sakant, ar filosofinė poetika pajėgi savo priemonėmis peržengti kalbinę plotmę? Tai kitas klausimo, kur kreipia filosofinė poetika, pavidalas.

Sakėme, kad tai kūrybinė kreiptis, atverianti naują pasaulėvaizdžio horizontą. Ar šis horizontas, kaip ir Gadamerio supratimas, – kalbinis? Maža to, gal tai – fiktyvus, pramanytas akiratis, menininko akies valktis, trukdantis matyti gyvenamą pasaulį su Kitu asmens ar daikto pavidalu jame? Jeigu taip, jis ne tik niekur už savo uždaro pasaulio nekreipia, bet ir tampa represyvus bet kokios svetimybės atžvilgiu. Collingwoodas šią uždara sąmonę vadina korumpuota, o Baudrillard'as fiktyvios realybės kultūrą apibūdina kaip mirties ir rasistinę. Jeigu filosofinei poetikai tērūpi kūrybinis – išmonės – planas, jos fenomenas tėra kalbos figūra (metafora), o čia-būtis skleidžiasi uždarame genijaus pasaulyje. Tai suponuoja represyvią kultūrą, kuri tikrovę tardo eksperimentu ar instrumentu. Taip asmuo virsta statistiniu vienetu ar reklamos taikiniu, t. y. tokia pat užvaldoma arba sunaikinama svetimybė genialioms „fatalioms strategijoms“ (Baudrillard'as). Taigi kūrybinė kreiptis ir fiktyvaus plano iškėlimas (anot Baudrillard'o, simboliniai mainai) gali atvesti į katastrofą. Tad kur kreipia filosofinė poetika ir jos modelis metafora? Ar gali metafora peržengti savo kalbinę tikrovę?

Matėme, kad metaforos supratimo dalyviai yra lygiaverčiai: gyva metafora įvyksta susiliejant jų pasaulėvaizdžių horizontams. Čia metafora išskyla bendru vaizdu arba *matymu kaip*, kuris leidžia susikirsti skirtingoms žiūroms į pasaulį. Tai įmanoma, jeigu abiejų (ar daugiau) supratimo dalyvių žiūra nukreipta į abipusį susitikimą, jeigu tarp jų neiškyla genialumo siena, jeigu pažinimo ir tiesos atradimo nuostata neperskelia gyvenamo pasaulio į nesutaikomus subjektą ir objektą, jeigu asmuo ar daiktas pasitinkamas, o ne tardomas siekiant išgauti jo svetimybės paslaptį.

Dualistinė žiūra veda prie mūsų rasistinės kultūros, kurioje neišsidavusios ir nepasidavusios sistemos mažumos šalinamos ir tremiamos. Subjekto nuo objekto, kaip ir genijaus nuo paprasto žmogaus, atskyrimas neleistų susitikti suprantančioms pusėms, todėl filosofinė poetika nesuderinama su dualistine žiūra. Priešingai, metafora bendru vaizdu įtraukia į abipusį bendravimą, o filosofinė poetika suponuoja vieną bendrą gyvenamą pasaulį asmens ar daikto su tikimais. Tai atitinka Husserlio intencialią žiūrą kaip dosnią kūrybinę pasaulėvaizdžio pataisų judrą, kuri leidžia susiliesti gyvenamo pasaulio horizontams. Heideggeriui čia-būties kreiptis išskyla kaip begalinė pasaulėvaizdžio įvyka vis naujai čia-būčiai kaip pasauliškam sambūviui. Levinui etinė kreiptis į Kitą maitina bet kokią esaties raišką ir grindžia pačią ontologiją. Taip filosofinė poetika savo kreiptimi apima fenomenologijos sąmonės intencialumą, egzistencijos filosofijos čia-būties atvirumą ir etinę Kito sutiktį. Filosofinės poetikos kreiptis – tai nuolatinė pasaulėvaizdžio plėtra, galima esant vienišam gyvenamam pasauliui ir jo narių abipusiam atvirumui. Tai apibūdina metaforos vaizdinis planas, įgalinantis jos supratimo dalyvių sutiktį bendru pasaulėvaizdžiu, kuris ja nuolat plečiasi. Ši abipusė kreiptis į bendrą gyvenamą pasaulį leidžia skleisti, o ne ekspansyviai plėstis žmogaus kultūrai. Todėl metafora galėtų būti apskritai kultūros modelis, o filosofinė poetika kultūrai galėtų teikti kūrybinės kreipties naujam sambūviui prasmę, praplečiančią jos, kaip žmogaus veiklos sanklodų ir sąnašų, kurias tyrinėja istorinės disciplinos, turinį.

Kūrybinės kreipties pasaulėvaizdžio plėtrai kita pusė – atvirumas, leidžiantis susitikti supratimo dalyviams ir susiliesti jų žiūroms.

Metaforos atvirumas leidžia jai iškilti vaizdiniu planu, kuris išplečiamas abipuse sutiktimi. Ar jos *matymas kaip* reiškia kalbos klausai išplėtimą vaizdu regai? Ar filosofinės poetikos pasaulėvaizdinis atvirumas leidžia peržengti kalbą? Ar žmogaus kalba ir jo egzistencija atviri vienas kitam bendru pasaulėvaizdžio planu? Koks čia filosofinės poetikos vaidmuo? Kol kas tėra aišku, kad filosofinė poetika atvira kitoms disciplinoms, pirmiausia – dvasios mokslams, kuriems ji atsiveria žmogiškosios kūrybinės kreipties paradigma. Ar gamtamokslinės teorijos ir modeliai neišreiškia mokslininkų bendrijos pasaulėvaizdžio, kuris kinta drauge su naujomis teorijomis? Ar mokslinė inovacija neatitinka filosofinės poetikos kūrybingumo? Atrodo, taip manyti leidžia vieno gyvenamo pasaulio visiems mokslams prielaida. Uždarų, prievarta zonduojamų objektų idėja nesiderina su atvirų esančių filosofine poetika. Ar taikoma uždarų svetimybių atžvilgiu eksperimento prievarta, kurią maitina dualistinė žiūra, atveda prie mokslų krizės, apie kurią kalba Husserlis ir Heideggeris? Jeigu mokslo teorijos yra revoliuciniu būdu keičiantys vienas kitą pasaulėvaizdžiai, kaip tai suvokė Kuhnas, tai nėra jokia krizė. Priešingai, ši tezė iš kitos pusės gali paremti filosofinės poetikos atvirumą net gamtamokslams. Net Feyerabendui pažymėjus, kad stebiniai dažnai falsifikuojami, o instrumentai konstruojami taip, kad jie fiksuotų tik tuos duomenis, kurie patvirtintų turimą teoriją, tai neiškyla kaip mokslo krizė, nes falsifikatorius galima pagauti ir nubausti. Tačiau jeigu mokslo dualistinė žiūra išskyla mūsų kultūros rasizmu ir grasina iš vidaus susprogdinti visą sistemą, kaip teigia Baudrillard'as, tai tampa tikra krize, apimančia visą žmogaus veiklą. Husserlis siūlo mokslus remti gyvenamu pa-

sauliu intencionaliai sąmonei, o Heideggeris – čia-būties sambūviu pasaulyje. Kaip gali praplėsti mokslinę žiūrą filosofinė poetika? Kol kas tėra aišku, kad jos požiūriu nėra pagrindo atskirti dvasios mokslus nuo gamtamokslių, kad abu vienija bendras pasaulėvaizdis – atviras horizontas naujoms pataisoms. Šia prasme poetinis mąstymas – begalinis, jis leidžia ne tik taisyti mokslo teorijas, bet ir yra atviras gyvenamam pasauliui, asmenų ir daiktų artumai. Matėme, kad metafora suprantama kaip pasaulėvaizdžio plėtros įvykis. Tačiau pasaulėvaizdis gali būti kalbinis, todėl dar nėra aišku, kaip metafora ir apskritai filosofinė poetika peržengia uždara kalbos ženklų aplinką ir atveria daiktų pasaulį.

Bet atvirumas nevirs sutikties įvykiu, jeigu jis nebus kreiptis. Filosofinės poetikos požiūriu, tai – kūrybinė kreiptis. Ką reiškia kreipti kūrybiškai? Kultūros kūrybiškumas neužkerta kelio jos represyvumui. Genijaus estetika, kuri, sakėme, nesuderinama su filosofine poetika, kaip niekas kitas garbstė kūrybinį pradą. Atrodytų, tai elitarinė geba, būdinga tik genijams ar bent jau išrinktiesiems. Čia kyla klausimas, kas juos išrinko: rinkėjų dauguma, valdžios atstovai, o gal premjero patarėjai? Genijaus idėja vienodai gaji dvasios ir gamtos moksluose. Iki šiol laikomos spirite Einsteino smegenys ir skaičiuojamos jų raukšlelės rodo, kad genialumo mitema puikiai sugyvena su gamtamoksliu dualizmu: genijaus organas tapo tyrimų objektu, kurį negaila net sunaikinti apšvitinus ar kitaip išbandžius, jeigu tik tai išduotų genialumo paslaptį. Čia svarbu tik išlaikyti seką: pirma išgauti, paskui sunaikinti, priešingu atveju mokslas patirs nuostolį. Tai veda į krizę, nes tiriamu objektu sunaikinant tampame mes: klonavimas, anot Baudrillard'o, yra sistemos atgaminimas. Jeigu

tik sistema nusipelno būti atgaminama (tai ir vyksta kultūrinio klonavimo atveju), tikrasis genijus – sistema. Filosofinė poetika nesuderinama nei su genijaus estetika, nei su dualistine žiūra.

Tuomet kuo pasireiškia jos kūrybinis principas? Matėme, kad metaforos atpažinimo įvykis leidžia susiliesti supratimo dalyvių pasaulėvaizdžiams. Tai įmanoma, jeigu abi pusės atviros ir nukreiptos viena į kitą. Supratimo horizontų susilieėjimas drauge išplečia juos, o ši kryptinga plėtra steigia patį pasaulėvaizdį. Todėl tai – kūrybinga pasaulėvaizdžio plėtra, kai gyvosios metaforos atpažinimas iškyla plečiantis supratimo dalyvio pasaulėvaizdžiui. Bet tam neužtenka atsiverti ir nukreipti sąmonę, prieš tai reikia susklisti senąją žiūrą, sustabdyti savąją jauseną. Tai yra tragiška savi-neiga ne tik todėl, kad ji iškyla atpažinimo akimirksniu ir reikalauja savo būsenos susklistavimo, bet ir todėl, kad tai – savo sambūvio myriop suvokimas. Heideggeriui šis supratimas sudaro čia-būties turinį, apimančią etinį aspektą. Taip iškyla dar viena – etinė – aplinkkelio prasmė: užuot iškėlus savo galias filosofinė poetika siūlo jas susklisti dėl dosnios naujos žiūros steigties. Drauge tai priartina filosofinę poetiką prie hermeneutinės teologijos: religinė metafora „Dievas yra meilė“ pareikalauja tikinčiojo visiško atsidavimo, tik tuomet ji iškyla steigties įvykiu. Čia kol kas lieka neaišku, kaip suderinti horizontalią kreiptį į žmogiškąjį sambūvį su vertikalios kreiptimi į Dievą.

Kūrybinis principas, kaip naujo žiūros horizonto plėtra, neatsiejamas nuo etinės kreipties į Kitą. Viena vertus, metafora suponuoja kitą supratimo dalyvį, kita vertus, kreiptis į žmogaus sambūvį maitina poetinės tapatybės kūrybiškumą. Poetinė tapatybė čia iškyla ne

kaip autoriaus saviraiška, ne kaip jo jausenos paroda, ne kaip genialios žiūros ekspansija. Sakėme, kad autoriaus raiškai reikia bendro pasaulėvaizdžių horizonto, jo jausena turi būti susklydusi, o geniali žiūra apskritai negalima, nes visos žiūros – vienodai geros. Jos tėra plačiau ar siauriau žvelgiančios. Bet platesnis žvilgsnis galimas dėl savo tapatybės atvirumo ir nukreiptumo, kurio pradžia – savišmonės drauge su jausena ir senąja žiūra susklydymas. Kitas supratimo dalyvis lygiai taip pat atsiveria sutikties įvykiui savimarša. Tai leidžia abiem supratimo dalyviams kūrybiškai steigti savo naują, platesnę žiūrą abipusiam jos susiliejimui. Taip – abipuse atvira kreiptimi – kūrybiškai steigiama poetinė tapatybė. Kadangi tai abipusė steigtis, išskylanti tarties įvykiu bendrame gyvenamame pasaulyje, ir abi supratimo pusės – lygiavertės jo dalyvės, ši steigtis vyksta poetiniame sambūvyje. Tai nereiškia, kad gyvenamas pasaulis – fiktyvus plevenimas poetinės kalbos aplinkoje. Priešingai, uždarą išmonės tikrovę palaido genijaus estetika ir dualistinė žiūra. Sakėme, kad filosofinė poetika nei su vienu, nei su kitu nesuderinama. Matėme, kad dualistinė žiūra objektą laiko priešų, kurio paslaptys išgaunamos jėga, o jis pats palenkiamas taip, kad tenkintų loginę matematinę teoriją. Dualistinė žiūra reiškia ir subjekto išaukštinimą: jis ramstomas tiek gamtamokslinė žiūra (subjektas turi teisę prievarta pažinti objektą), tiek genijaus estetika (genialus subjektas viršesnis už objektą asmens ar daikto pavidalu). Nuo subjekto atitvėrus objektą gamtamokslinio pažinimo ar genialios saviteigos siena, šis užsidaro savistabos ir saviteigos kiaute. Tokiu atveju nesiplečia mokslininkų žinija, o jų žiūrai pakeisti reikia revoliucinių permainių, todėl mokslai suskyla ir atsiveria vienas nuo kito

aklinomis sienomis. Kaip tik čia, tarp tų sienų, skleidžiasi fiktyvūs pasauliai, nes jie uždari. Tai kalbiniai pasauliai, nes gyvenamo pasaulio ryšiai redukuoti į formulių sistemas. Filosofinė poetika, priešingai, nors ir išskyla poetine ištara, atveria naują pasaulėvaizdį ir kreipia į sambūvį su kitais asmenimis ir daiktais. Todėl poetinis sambūvis reiškia ne fiktyvų plevenimą išmonės terpėje, bet abipusį žiūros horizontų išplėtimą ir kreiptį į čia ir dabar esantį Kitą asmens ar daikto pavidalu. Tačiau tai įmanoma tik susklydus subjektą, o pasaulį traktuojant kaip vientisą poetinį bendrabūvį abipusei kreipčiai. Taip – paneigus savo tapatybę – kreiptimi į poetinį sambūvį kuriam nauja atvira tapatybė, išskylanti begaline pasaulėvaizdžio plėtra. Tai vadinu poetinės tapatybės steigtimi.

Kaip poetine tartimi, tegu ir išplečiančia pasaulėvaizdį, atsiveria žmogaus gyvenamas pasaulis? Jeigu filosofinė poetika interpretuoti mokslai, kaip gali ja susikirsti žmogaus gyvenimas ir mokslas? Atrodo, mokslo teoriją puikiai priartina gyvenimui ir šiuo praktiniu kriterijumi ją patikrina technika. Jeigu Newtono fizika, padedama inžinerinių medžiagų atsparumo ir gelžbetoninių konstrukcijų disciplinų, leidžia apskaičiuoti gelžbetonio kiekį projektuojamuose dangoraižiuose, o pastatyti jie sėkmingai atlaiko apkrovas, sukeltas vėjo, sniego, nuosavo ar žmonių juose svorio, kam čia reikalinga filosofinė poetika? Tai, kad dangoraižiai stovi, liudija Newtono mechanikos pergalę prieš konkuruojančias teorijas (Einsteino?) ir simbolizuoja mokslinės ir techninės minties galią. Tiesa, po teroristų išpuolių dangoraižiai griūna, bet kuo čia dėta mokslinė dualistinė žiūra, o juolab filosofinė poetika? Anot Baudrillard'o, teroristams nerūpi asmuo, sprogdinamas žmogus jiems – sta-

tistinis vienetas grafoje „kitatikis“, ne dviejų vaikų tėvas ar kūdikio besilaukianti moteris, bet svetimas objektas, kurį reikia pašalinti, jeigu negalima atversti. Bet mokslo dualistinė žiūra tiriamą objektą traktuoja lygiai taip pat: iš jo prievarta išgaunamos paslaptys teorijų patikrai, o jo likučiai utilizuojami tolesnei „simbolinių mainų“ (Baudrillard’as) grandinei. Objektas čia – priešiška nebyli teritorija, užvaldoma prakalbinant (atverčiant) jėga. Maža to, tai būdinga visai mūsų kultūrai, kur nebylūs svetimkūniai atskiriami nuo visuomenės (ligoniai, kaliniai, mirusieji) arba sunaikinami (negimę vaikai). Todėl mūsų kultūra – rasištinė, kur viskas turi būti palenkta nenutrūkstamai „simbolinių mainų“ eigai. Kadangi metaforos tikrovė – pramanyta, atitrūkusi nuo tikrovės, atrodo, ji puikiai aptarnauja fiktyvią kultūrinę grandinę. Taip Baudrillard’as ir suvokia poeziją, kurios „simboliniai mainai“ – be jokio likučio. Kaip tik todėl šiame darbe labai svarbi Baudrillard’o ir Šliogerio kultūros kritika patikrinti ne tik metaforą kaip modelį, bet ir apskritai filosofinę poetiką. Jeigu pasirodytų, kad metafora, nors ir būdama kūrybinga, neperžengia savo kalbinės fiktyvios aplinkos, filosofinė poetika, kurios modelis ji yra, negalėtų įveikti dualistinės žiūros. Tuomet ji liktų puošnaus žodžio tikrove genijui ar kalbine teorija dvasios mokslininkui.

Grįžkime prie filosofinės poetikos kreipties į gyvenamą pasaulį. Matėme, kad etinė kreiptis į Kitą asmens ar daikto pavidalu reikalauja abipusio atvirumo ir pirminio savojo Aš suskliaudimo. Kartu tai ir kūrybinė kreiptis, nes poetinio žodžio atpažinimo įvykiu atsiveria naujas pasaulėvaizdis žiūrų horizontų susiliejimui viename gyvenamame pasaulyje. Taip steigiamas gyvas pasaulėvaizdžio horizontas gyvenamo pasaulio rišlai. Todėl ir Hus-

serliui, ir Heideggeriui gyvenamas pasaulis – nedalomas. Pirmajam jis išreiškia gyvenimo tėkmę, maitinančią mokslus. Antrajam – sambūvį pasaulyje, kuris yra vieninga mokslų pirmžiūra. Vientisas gyvenamas pasaulis – filosofinės poetikos paradigma, nes sambūvis atsiveria poetinės tarties supratimo (atpažinimo) įvykiu, išskylančiu vis nauja pasaulėvaizdžio steigimi. Tai reikalauja filosofinės poetikos atvirumo ir kryptingumo. Drauge iškyla jos etinis ir vaizdinis aspektai. Pirmasis apima pirminį nukreiptumą į Kitą ir mano turėtų nuostatų sukliudimą, antrasis – tarties *matymą kaip* ir supratimo dalyvių pasaulėvaizdį.

Pasaulėvaizdis yra individuali žiūra, tačiau kaip begalinė įvyka plėtra jis leidžia susiliesti su Kito žiūra viename nepadalintame į subjekto ir objekto priešų stovyklas gyvenamame pasaulyje. Pasaulėvaizdžiu, kurį išplečia poetinė tartis, susikerta ne tik supratimo dalyvių žiūros, bet ir individuali kreiptis su mokslų plėtra, kitaip sakant, gyvenimas su mokslu. Tai įvyksta kitaip nei technikos atveju, kai mokslas gyvenimą maitina pažangos ir genialios galios idėjomis, nors šis išlieka jam objektu, t. y. svetima ir priešiška tikrove, kurią reikia užimti jėga. Filosofinės poetikos požiūriu, priešingai, pažangos nėra: nėra pažangesnio pasaulėvaizdžio, kuris plečiasi susiliedamas su Kito žiūra. Ši steigianti įvyka nesuderinama ir su galios idėja, nes reikalauja savojo Aš savineigos. Kaip minėta, tai neturi nieko bendra ir su genialumu, nes supratimo dalyviai – lygiaverčiai, kitaip žiūros horizontai ne susilies, bet bus primetami vienas kitam. Maža to, filosofinė poetika iškyla tragišku aspektu kaip saviprastas akimirksnio įvykis. Heideggeriui šis tarties įvykis neatsiejamas nuo savosios būties myriop suvokimo. Todėl tai vientisas rūpesčio horizontas

nuo gimimo iki mirties. Taigi atviras kreipiantis pasaulėvaizdis iškyla kaip tragiškos steigties judra, esanti poetinės tarties įvykis laikiskam sambūviui vieningame pasaulyje. Taip atsiranda filosofinės poetikos laiko aspektas.

Kaip poetinė tartis gali apimti laiką? Ar tai jos įvykio laikiskumas? Kaip išmatuoti kalbos įvykio laiką? Sakėme, kad tai – atpažinimo įvykis, tetrunkantis akimirksnį. Koks akimirksnio laikas? Kaip išmatuoti akimirksnį? Kaip poetinės figūros atpažinimo akimirksnis susijęs su žmogaus gyvenimo nuo gimimo iki mirties laiku? Taip laiko klausimas vėl pasirodo kaip klausimas apie kalbinės tikrovės ir gyvenamo pasaulio sąsajas, kurios buvo iškilusios pasaulėvaizdžio lygmenyje. Kaip tarties akimirksnis kreipia į gyvenamo pasaulio laiką tarp gimimo ir mirties? Vėlyvajam Heideggeriui tarties įvykio akimirksnį atitinka vakaro virsmas iš dienos į naktį, iš rudens į žiemą. Tai tragiškas pakeleivystės myriop momentas, kai dieną nulydi varpo dūžiai ar krintantis sniegas. Tai dienos praradimo dabartis be trukmės, tirpstantį sniegą ir aidinčius varpus suvokiant kaip savolinktį myriop. Bet kartu tai poetinės tarties pagavos akimirksnis, nes varpijimas ir snigimas suvokiami kaip metaforos, drauge su pakeleivio vakaro vaizdu staiga atveriančios mūsų – pakeleivių myriop – pasaulėvaizdį. Tai ne tik neišmatuojamas dabarties momentas, jis – tragiškas, nes įtraukia mus (suskleidžia) dramatiškai įvykai myriop. Nors jis neturi trukmės, yra be galo talpus: apima dieną ir vakarą, rudenį ir žiemą, praeitį ir ateitį. Maža to, jis metaforos vaizdu (*matymu kaip*) surenka daiktus ir kalbą. Taip poetinės tarties pagavos akimirksnis, nors ir neturėdamas trukmės, išplečia pasaulėvaizdžio horizontą iki viso gyvenimo myriop pagavos, nors būdamas tragiškas dosniai

kreipia į Kito sutiktį gyvenamame pasaulyje. Čia tragizmas (ir dosnumas) iškyla keliais susikertančiais lygiais: supratimo dalyviai įtraukiami poetinės kalbos įvykiu, bet drauge jiems atsiveria jų sambūvis myriop. Panašiai filosofinė poetika prasideda poetinio žodžio atpažinimo belaikiu įvykiu, kuris papildo pasaulėvaizdį visu sambūvio myriop laiku. Tai savęs suskleidimo momentas, atveriantis gyvenamo pasaulio Kito sutikčiai laiką. Todėl filosofinė poetika yra pakeleivystė tarp mąstymo ir poezijos. Jai rūpi poetinė tartis, atverianti laikišką sambūvį su Kitu asmens ar daikto pavidalu. Būdama atvira ir intencionali, ji gali susikirsti su kitomis disciplinomis ar būti jų interpretaciniu modeliu.

Akimirksnio poetika sieja Gadamerio hermeneutiką, Ricceuro metaforos teoriją ir Heideggerio egzistencijos filosofiją. Pirmajam ji pasireiškia kaip atpažinimas supratimo metu, antrajam – kaip metaforos vaizdinio plano atsivėrimas, trečiajam – kaip savo pakeleivystės myriop suvokimas. Tai tragiškas filosofinės poetikos aspektas ne tik todėl, kad jis reikalauja supratimo dalyvio savimaršos ir savojo Aš suskleidimo, bet ir todėl, kad parodo būties myriop trapumą. Bet kaip tik todėl tragiškas akimirksnis – dosnus: išplečia pasaulėvaizdį leisdamas susilieti supratimo dalyvių žiūroms. Tai poetinės tarties dovana, išskylanti turtinga pasaulėvaizdžio steigtimi ir taip grąžinanti prie sambūvio su Kitu daikto ar asmens pavidalu. Taigi poetinio akimirksnio tragizmas, reikalaujantis savineigos bei savimaršos ir atveriantis sambūvio myriop laiką, leidžia peržengti fiktyvią kalbos plotmę ir pasaulėvaizdžio kreipiančia steigtimi susitikti su Kito žiūra bendrame supratimo horizonte. Taip – pirma suskleidus savąjį Aš būties myriop suvokimui – steigia-

mas sambūvis daiktų ir asmenų artumai. Tai filosofinės poetikos įvykis, nes jis reiškiasi pasaulėvaizdžio savikūra, kurią steigia poetinė tartis. Ši, kaip paprasta, bet gyva metafora, išreiškia kalbančiojo Kitam ir suprantančiojo Kitą vieningame gyvenamame pasaulyje laikyseną ir atitinka filosofinės poetikos atvirumą bei intencialumą. Ar ne todėl Heideggeris tvirtina, kad kalba – būties namai?

Svarbiausias filosofinės poetikos klausimas: kaip ji apima kalbą ir gyvenamą pasaulį? Jis iškyla vis kitu pavidalu: nagrinėjant metaforą, kaip kultūros modelį, filosofinės poetikos pasaulėvaizdžio planą, jos sąlytį su tokiomis disciplinomis kaip hermeneutika ir egzistencinė teologija. Sakėme, kad metafora savo geba peržengti kalbos fiktyvią tikrovę ir atverti pasaulėvaizdį Kito artumai atitinka filosofinės poetikos sandarą. Ir atvirksčiai, jeigu ji plevena kaip išmonė, nors ir būdama kūrybinga, modeliuoja rasistinę ir represyvią kultūrą. Tai uždaras, priešiškas kitiems pasaulis, todėl jis išreiškia dualistinę žiūrą, subjekto ir objekto priešpriešą. Drauge tai veda prie gamtos mokslų krizės, nes represyvi aplinka, šalindama bet kokius svetimkūnius, tampa svetima sau ir taip graso susinaikinti iš vidaus. Todėl Baudrillard'as tai vadina mirties kultūra. Bet ji nesuderinama nei su filosofinės poetikos atvirumu ir intencialumu, nei su metaforos kreiptimi. Minėjau, kad filosofinė poetika gali papildyti kultūros, kaip tradicinių sanklodų, sampratą kūrybine pasaulėvaizdine kreiptimi. Kita vertus, kultūros sluoksnių gausa prieinama tik tuomet, kai ji iškyla tam tikra tvarka ir derme. Čia svarbus filosofinės poetikos, kaip kultūrinės sankirtos, vaidmuo. Matėme, kad filosofinė poetika apima kreiptį į Kitą sambūviu pasaulyje. Tačiau ji gali kreipti ne tik šia, horizontalia, kryptimi, bet ir ver-

tikalia, į Kitą, tepasirodantį pėdsaku, anot Levino. Ir viena, ir kita apima atviros individualios žiūros steigtis. Taip susikerta etika, religija ir pasaulėžiūra. Pastaroji, kaip ir metaforos *matymas kaip*, sutelkia vidines individo sąsajas ir mokslų plėtrą. Šiai santalkai pasiduoda ne vien dvasios mokslai, bet ir gamtamoksliai drauge su jų teorine žiūra, paremta gyvenamu pasauliu ir vientisa (ne dualistine) žiūra. Todėl bendru pasaulėvaizdžio planu, jeigu jis atviras, kreipiantis ir kūrybingas filosofinės poetikos prasme, gali susikirsti iki tol atrodę priešiški mokslai. Mokslų išskyrimas ir supriešinimas atitiktų dualistinę žiūrą, bet ne vientiso gyvenamo pasaulio ir filosofinės poetikos telkiančias intencijas. Kartu tai leidžia susilietiskirtingoms žiūroms viename hermeneutiniame horizonte, todėl suponuoja bendražmogiškąjį supratimą, išskylantį pasaulėvaizdžio steigties įvykiu. Galiausiai filosofinė poetika apima poezijos principus ir filosofinę mintį, anot Gadamerio, suvienija skambesį ir prasmę. Atrodytų, santalkos principas prieštarauja atvirumui ir nukreiptumui. Bet tai tėra to paties bruožo skirtingos pusės: atviru pasaulėvaizdžiu susisiekiama gyvenamas pasaulis ir mokslai, etinė (horizontali) ir religinė (vertikali) kreiptys, poetinė tartis ir būtis myriop, dvasios mokslai ir gamtamoksliai, gyvenimas kaip visuma ir kūryba kaip jo dalis.

Filosofinės poetikos santalką išreiškia ir jos imlumas, apimantis kūrybinę ateitinę kreiptį. Jeigu neįprastas meno kūrinys (pavyzdžiui, Abramovič performansas, kai ji leidžia meno mėgėjams daryti su ja ką nori) netenkina estetikos teorijos apibrėžčių (pavyzdžiui, artefakto), tai nebūtinai reiškia, kad šis meno kūrinys neestetiškas. Tai gali reikšti, kad estetikos teorija neimli naujiems meno atvejams, t. y. per daug uždara, paremta vien turimais meno

pavyzdžiais ir nusistovėjusia interpretacine tradicija. Filosofinė poetika, nors ir kyla tik iš žodinės kūrybos, yra platesnė už estetikos teoriją tiek, kiek ji apima ne tik praeities kultūrinės sanklodas, bet ir atvirumą ateičiai. Metafora, viena iš daugelio kalbos figūrų, pasaulėvaizdine plotme apima kalbos ir egzistencijos planus ir išlieka gyvu susitikimo lauku skirtingų kartų žiūroms. Šia prasme metafora, kurią sudaro vos keli žodžiai, gali būti imlesnė už visą teoriją, jeigu ši apsiriboja turimų duomenų apibendrinimu. Todėl imlumas leidžia metaforai tapti filosofinės poetikos, o šiai, tikiuosi, – visos kultūros modeliui arba *παράδειγμα*, anot Aristotelio.

Toliau pateiksiu minėtus filosofinės poetikos bruožus ir juos trumpai apibūdinsiu.

Kalbiškumas. Filosofinė poetika paremta poezijos ir filosofijos kaimynyste: jai rūpi skambesio ir prasmės dermė. Jos modelis – metafora, poetinės kalbos tropas. Čia iškyla problema, kaip peržengiama poetinė kalba ir fiktyvi tikrovė, ar filosofinės poetikos kalbiškumas netrukdo jai atsiverti kitoms gyvenamo pasaulio plotmėms.

Nukreiptumas. Filosofinė poetika pasaulėvaizdžio plėtra kreipia į Kitą žiūrų horizontų susiliejimu. Drauge tai reikalauja abipusio atvirumo ir pirminio savo tapatybės susklausdimo. Nukreiptumas leidžia pasaulį traktuoti kaip vientisą rišlą žiūrai.

Atvirumas. Jis leidžia susitikti supratimo dalyviams ir susilieti jų žiūroms bendrame gyvenamame pasaulyje. Kitas atvirumo aspektas – filosofinės poetikos geba susisiekti su kitomis žinijos sritimis. Tai leidžia bendras įvairių mokslų pasaulėvaizdžio planas.

Kūrybinė kreiptis. Intencionalumą ir atvirumą papildo kūrybinė kreiptis – nuolatinė pasaulė-

vaizdžio steigtis ir atvirumas ateities įvykai. Steigtis vyksta, žiūros horizontų susiliejimu plečiantis pasaulėvaizdžiui, todėl ji reikalauja susklausyti savąjį Aš. Tad tai ir etinė kreiptis, leidžianti sambūvi.

Sambūvis. Poetinis sambūvis galimas dėl abipusio atvirumo ir nukreiptumo į Kitą. Sambūvis vadinamas poetiniu ne todėl, kad jis tarpsta fiktyvioje poezijos aplinkoje. Priešingai, jis iškyla etiniu ir vaizdiniu planais, apimančiais tiek nukreiptumą į Kitą ir pirminio Aš susklausdimą, tiek supratimo dalyvių sutiktą abipusės žiūros horizontų plėtros įvykiu.

Gyvenamas pasaulis. Jeigu filosofinė poetika intencionali ir atvira, jeigu ji leidžia susitikti supratimo dalyviams bendroje žiūros plėtroje, pasaulis jai iškyla kaip vientisa, nedaloma į subjektą ir objektą kūrybinė rišla, kuri darbe vadinama gyvenamu pasauliu.

Pasaulėvaizdis. Nors tai individuali žiūra, būdama atvira ir nukreipta, ji susiliečia su Kito žiūra. Šiuo sutikties įvykiu ji nuolat plečiasi. Drauge tai reiškia daiktų ir asmenų artumą vientisame gyvenamame pasaulyje. Pasaulėvaizdis apima metaforos *matymą kaip* ir mokslinę žiūrą, todėl leidžia susikirsti gyvenamam pasauliui ir mokslui, o filosofinei poetikai – su kitomis disciplinomis. Jo plėtra – begalinis kūrybinis uždavinys.

Laikiškumas. Laikas dalyvauja susklausdžiant savąjį Aš, nes jis iškyla tragiška įvyka myriop. Jį reprezentuoja metaforos atpažinimo akimirksnis, kuris ir įtraukia mus, ir pasaulėvaizdžio plotmėje surenka daiktus bei kalbą. Todėl laiko klausimas pasirodo kaip klausimas apie kalbos ir gyvenamo pasaulio sąsajas. Poetinės pagavos įvykio akimirksnis, pats neturėdamas trukmės, išplečia pasaulėvaizdį viso sambūvio myriop laiku. Taip filosofinės po-

etikos tragizmas virsta dosnumu: suskliaudus *ego*, steigiamas naujas gyvenamo pasaulio vaizdas su etine kreiptimi į Kitą. Tai tragiška, bet kūrybiška savisteigtis.

Įvykiškumas. Filosofinės poetikos įvykis turi kelis lygmenis. Akimirksnio atpažinimo įvykis reikalauja supratimo dalyvio savimmaršos ir savineigos, jis tragiškai iškyla būties myriop trapumu, bet dosniai atveria pasaulėvaizdį žiūrų sankirtai. Drauge tai pasaulėvaizdžio steigties įvykis, priartinantis Kitą daikto ar asmens pavidalu.

Tragizmas. Filosofinės poetikos įvykis tragiškas ne tik todėl, kad jis vyksta akimirksniu pasiglemždamas supratimo dalyvių savąjį Aš, bet ir atverdamas supratimui mūsų sambūvį myriop.

Dosnumas. Būtent tragizmas leidžia savineiškai ir savimmaršai filosofinės poetikos įvykiu steigti naują atvirą žiūrą. Todėl dosnumas – kita tragizmo pusė. Poetinio akimirksnio tragizmas ir dosnumas įgalina kalbinio pasaulio ir gyvenamo pasaulio sankirtą, taip priartinama Kitą daikto ar asmens pavidalu.

Daiktiškumas. Filosofinė poetika, nors ir iškildama poetine ištara, bendra pasaulėvaizdžio plėtra kreipia į sambūvį su kitais asmenimis ir daiktais. Artumas pastariesiems čia vadinamas daiktiškumu. Poetinio sambūvio daiktiškumas reiškia, kad jis neužsidaro fiktyvios tikrovės erdvėje, kad yra atviras gyvenamam pasauliui.

Suskliaudimas. Filosofinės poetikos savisteigties įvykis galimas suskliaudus savąjį Aš. Suskliaudimas vyksta taip pat keliais lygiais: tai savimmarša ir savineiga poetinės pagavos akimirksniu, savo būties sustabdymas sambūvio myriop suvokimu. Drauge vyksta kalbinės tikrovės suskliaudimas dėl poetinės ištaros daik-

tiškumo. Tai ir senojo pasaulėvaizdžio suspendavimas dėl naujos atviros žiūros steigties.

Imlumas. Filosofinės poetikos pasaulėvaizdžio judra susikerta mokslas ir gyvenamas pasaulis, horizontali (etika) ir vertikali (religija) kreiptys. Be to, ja susisiečia poetinė tartis ir sambūvis myriop. Ji apima kultūrinės praeities sankloda ir kūrybinę ateitinę kreiptį. Imlumas – kreipties kitas pavidalas, neleidžiantis gyvenamo pasaulio padalyti į subjektą ir objektą, į sritis dvasios mokslams ir gamtamokslams.

Aplinkkelis. Filosofinė poetika neleidžia atrasti amžinųjų tiesų. Ja tegalima atpažinti kas kart išplečiant savo žiūrą. Be to, filosofinė poetika bus skleidžiama, ja interpretuojant kitas disciplinas. Galiausiai ji bus nagrinėjama patitelkus modelį.

Demokratiškumas. Filosofinė poetika paremta demokratiška idėja, kad abu supratimo dalyviai – lygiaverčiai, o kiekvienas, įtrauktas į pasaulėvaizdžio steigties įvykį, – kūrybinga asmenybė. Šia prasme nėra nekūrybingos veiklos, tėra nekūrybinga sustabarėjusi žiūra.

Genijaus estetikos kritika. Filosofinė poetika nesuderinama su genialumo idėja: ypatingų kūrėjo galių iškelimas neleidžia susitikti supratimo dalyviams, todėl tai prieštarauja atvirumo, nukreiptumo ir demokratiškumo principams. Be to, tai reikalautų kongenialaus įsijautimo, kuris filosofinės poetikos požiūriu negalimas, nes žiūra – gyva, kūrybingai besiplečianti. Tačiau genialumo bei kongenialumo idėjos nesiderina ir su kūrybiškumo principu.

Dualistinės žiūros kritika. Vienas gyvenamas pasaulis kūrybiškai žiūros plėtrai nesiderina su objekto ir subjekto dualumu ir pirmojo

išaukštinimu. Filosofinė poetika bendru pasaulėvaizdžio planu kreipia į vientisą abipusės sutikties horizontą.

Metodo ir metafizikos kritika. Tiesiam metodo keliui filosofinė poetika priešina savo aplinkkelį minėtomis prasmėmis. Tai dualistinės žiūros kitokia kritika, nes metodas iš-

kyla kaip loginio aparato, atskirto nuo gyvenamo pasaulio, dalis. Be to, šis aspektas apima ir pažangos kritiką: nėra pažangesnės žiūros, tėra jos kūrybinga plėtra abipuse sutiktimi. Bet tai nereiškia, kad kritikuojami mokslo pagrindai. Priešingai, filosofinė poetika siekia papildyti mokslą kūrybiniu aspektu.

LITERATŪRA

1. Baudrillard, J. 1976. *L'échange symbolique et la mort*. Paris: Gallimard.

2. Collingwood, R. G. 1971. *The Principles of Art*. Oxford: At the Clarendon Press.

3. Dilthey, W. 1961. *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften*. Stuttgart: Teubner Verlagsgesellschaft.

4. Gadamer, H.-G. 1993. *Kunst als Aussage* (Gesammelte Werke, Bd. 8). Tübingen: Mohr (Paul Siebeck).

5. Gadamer, H.-G. 1975. *Wahrheit und Methode*. Tübingen: Mohr (Paul Siebeck).

6. Heidegger, M. 1993. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

7. Heidegger, M. 1997. *Unterwegs zur Sprache*. Stuttgart: Verlag Günter Neske.

8. Husserl, E. 1976. *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie*. Haag: Martinus Nijhoff.

9. Lévinas, E. 1961. *Totalité et infini*. Hague: Martinus Nijhoff.

10. Ricœur, P. 1975. *La métaphore vive*. Paris: Éditions du Seuil.

THE PARADIGM OF PHILOSOPHICAL POETICS

Tomas Kačerauskas

Summary

The author of the article asks: what is philosophical poetics; what branches of philosophy stands next to it; what are the paradigms of it? Philosophical poetics is understood here as a philosophical approach without being only the subsidiary mean to expose the philosophical ideas. The openness, the intentionality, the creativeness are the features of the philosophical poetics. As an integral philosophical view it can provide a model for hermeneutics or culture. On the other hand, philosophical poetics is investigated with the

help of these philosophical branches, i. e. going the „long way“. Philosophical poetics is based on the presumption that poetry and philosophy stand next to each other. The common foundation of the both is metaphor. The metaphor as a vehicle of poetical language has not only poetical but also the ethical and ontological aspects, that are his „seeing as“, i. e. his extralinguistical level. So metaphor can be investigated as a paradigm of philosophical poetics.

Keywords: philosophical poetics, metaphor, hermeneutics, phenomenology.